

เสียงแรกจากคนไร้รัฐ : องค์กร บรจุน กับรวมเรื่องสั้นชุด
บังไพรแห่งซบจำปาและเรื่องอื่น ๆ

THE FIRST VOICE FROM A STATELESS PERSON:
ONG BUNJOON AND A COLLECTION OF
SHORT STORIES BANG PHRAI HEANG SAP CHAMPA
AND OTHER STORIES

อมรรัตน์ มุสิกะโรจน์^{1*} และตรีศิลป์ บุญขจร²

Amonrat Musikarot^{1*} and Trisilpa Boonkhachorn²

Received date: April 24, 2024

Revised date: December 11, 2024

Accepted date: December 11, 2024

¹ นักศึกษาปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

² รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
ปัตตานี

* Corresponding author, E-mail: amonrat2018a@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องเสียงแรกจากคนไร้รัฐ : องค์ บรรจุน กับรวมเรื่องสั้นชุด บังไพรแห่งซบจำปาและเรื่องอื่น ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ภาพแทนและอุปลักษณ์ของคนพลัดถิ่นในเรื่องเล่าร่วมสมัยและภาพยนตร์ไทยในบริบทโลกาภิวัตน์ พ.ศ. 2554-2564 และ 2) ศึกษาอคติทางชาติพันธุ์ในสังคมไทยซึ่งส่งผลกระทบต่อสถานภาพของคนพลัดถิ่นแต่ละชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน โดยมุ่งศึกษาตัวบทวรรณกรรมขององค์ บรรจุน เรื่องบังไพรแห่งซบจำปา และเรื่องอื่น ๆ

ผลการศึกษาดังกล่าวพบว่า 1) คนพลัดถิ่นมีสถานภาพที่ด้อยกว่าพลเมืองและถูกข่มเหงจากเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น การถูกลดทอนสถานภาพความเป็นพลเมือง การถูกทารุณกรรม การถูกกดค่าแรง เป็นต้น และ 2) อคติทางชาติพันธุ์ ส่งผลให้เกิดการปกปิดชาติพันธุ์ของคนพลัดถิ่น การสูญเสียตัวตนของชาติพันธุ์

คำสำคัญ : คนไร้รัฐ, องค์ บรรจุน, บังไพรแห่งซบจำปาและเรื่องอื่น ๆ

Abstract

This research article, *The First Voice From A Stateless Person: Ong Bunjoon and A Collection Of Short Stories Bang Phrai Heang Sap Champa and Other Stories*, aims to 1) analyze representations and metaphors of the diaspora in contemporary narratives and Thai films within the context of globalization from

2011 to 2021, and 2) study ethnic bias in Thai society that affects the status of diaspora people of different ethnicities. The focus is on the literary text of Ong Bunjoon, particularly *Bang Phrai Heang Sap Champa and Other Stories*. The results of the textual analysis indicate that: 1) Diaspora individuals have an inferior status compared to citizens and are subjected to persecution by government officials, such as reductions in their citizenship status, abuse, and wage suppression. 2) Ethnic bias leads to the concealment of the ethnicity of diaspora individuals, resulting in the loss of ethnic identity.

Keywords: Stateless persons, Ong Bunjoon, Bang phrai heang sap champa and other stories

1. บทนำ

“...ผมเป็นคนสมุทรสาคร เป็นคนเชื้อสายมอญแท้ ๆ ปู่ย่าตายาย ทวดเทียดก็เป็นมอญหมด แต่งงานในหมู่บ้านเองมาตลอด แต่ว่าเกิดในเมืองไทยมา 6-7 ชั่วโมงคนแล้ว...” (สัมภาษณ์ : องค์กร บรรจุน ประธานชมรม เยาวชนมอญกรุงเทพฯ..., 2549)

ข้อความข้างต้นเป็นตัวอย่างบทสัมภาษณ์หนึ่งของนักเขียนชาติพันธุ์ องค์กร บรรจุน ที่แสดงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ รากเหง้า ความรู้สึกนึกคิด ของนักเขียนเชื้อสายมอญ

รวมเรื่องสั้น “บังไพรแห่งซบจำปาและเรื่องอื่น ๆ” ขององค์ บรรจุน (2560) เป็นวรรณกรรมร่วมสมัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับคนพลัดถิ่น แต่มีความโดดเด่น คือ ผู้เขียนถ่ายทอดความเป็นมอญ หรือคนพลัดถิ่นอื่น ๆ ในฐานะ “เสียงแรก” เหตุที่กล่าวว่าเสียงแรก คือ หากพิจารณางานเขียนในกลุ่มเรื่องเล่าร่วมสมัยในช่วง พ.ศ. 2554-2564 จะพบว่า นักเขียนร่วมสมัยพยายามเล่าเรื่องของกลุ่มคนชายขอบ กลุ่มคนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติ แรงงานข้ามชาติ คนพลัดถิ่นอย่างต่อเนื่อง หากแต่นักเขียนกลุ่มนั้นคือคนไทยที่สะท้อนเรื่องราวการถูกกดขี่ ช่มเหง อย่างงานเขียนของ จเด็จ กำจรเดช, บัญชา อ่อนดี, รมณ กมลนวิณ เป็นต้น นักเขียนกลุ่มดังกล่าวจึงเป็นเสียงที่สองที่สะท้อนถึงคนชายขอบ คนพลัดถิ่นในกระแสโลกาภิวัตน์

ในทางตรงกันข้ามพบนักเขียนชาติพันธุ์มอญอย่างองค์ บรรจุน (2560) ในรวมเรื่องสั้น “บังไพรแห่งซบจำปาและเรื่องอื่น ๆ” ประกอบด้วยเรื่องสั้นจำนวน 13 เรื่อง กล่าวถึงคนพลัดถิ่นที่อพยพ หลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายก่อนประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนโดยสะท้อนความเป็นอื่นของคนชายขอบและแรงงานต่างด้าวในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ผ่านมุมมองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างแรงงานต่างด้าวกับเจ้าหน้าที่รัฐ และแรงงานต่างด้าวกับนายจ้างที่ถูกกดขี่ช่มเหงทั้งกายและใจ การใช้ความรุนแรงและเอารัดเอาเปรียบจากคนไทยหรือนายจ้าง ดังตัวอย่างข้อความ “...จะว่าไปแล้ว คนพวกนี้ไม่มีอะไรเหมือนฉันสักอย่าง พวกเขาไม่มีประโยชน์อะไรกับฉัน คงไม่ผิดนักหรอกหากว่าฉันจะมองพวกเขาเหล่านั้นเป็นขยะเคลื่อนที่ได้ พวกเขาเป็นขยะในสายตาของฉันอย่างแน่นอน...” (องค์ บรรจุน, 2560) การใช้อุปลักษณ์ (Methaphor)

“ขยะ” สื่อความหมายเชิงลบ “ขยะ” จึงเป็นภาพแทนแรงงานชาวมอญที่นำเสนอความเป็นอื่น การถูกแบ่งแยกความเป็นเขาและเราจนกลายเป็นคนอื่น (Others) อคติทางเชื้อชาติ รวมถึงการถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ให้แรงงานต่างด้าวมีค่าเพียงขยะเท่านั้น

งานวิจัยนี้จึงให้ความสำคัญต่อการศึกษาแนวคิดของนักเขียนอย่างองค์ บรรจุน เนื่องจากเป็น “เสียงแรก” เสียงของนักเขียนชาติพันธุ์มอญซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มชาติพันธุ์มอญในฐานะคนพลัดถิ่นอย่างแท้จริง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนและอุปลักษณะของคนพลัดถิ่นในเรื่องเล่าร่วมสมัยรวมเรื่องสั้นชุด บังไพรแห่งซบจำปาและเรื่องอื่น ๆ ขององค์ บรรจุน
- 2) เพื่อศึกษาอคติทางชาติพันธุ์ในสังคมไทยซึ่งส่งผลกระทบต่อสถานภาพของคนพลัดถิ่นแต่ละชาติพันธุ์

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “อุปลักษณะและภาพแทนคนพลัดถิ่นในเรื่องเล่าร่วมสมัยและภาพยนตร์ไทยในบริบทโลกาภิวัตน์” โดยศึกษาวิเคราะห์ภาพแทนและอุปลักษณะของคนพลัดถิ่นในเรื่องเล่าร่วมสมัยในงานบันเทิงคดีประเภท เรื่องสั้น นวนิยาย ภาพยนตร์ ในช่วง พ.ศ. 2554-2564 โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

3.1 คนพลัดถิ่น (Diaspora)

คนพลัดถิ่น (Diaspora) หมายถึง คนที่ย้ายถิ่นไปอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ใช่บ้านเกิดและชุมชนดั้งเดิมของตัวเอง คนเหล่านี้อาจจะมีเหตุผลทางประวัติศาสตร์ การเมือง สงคราม ความขัดแย้ง การค้าขาย และเศรษฐกิจ หากพิจารณาบริบทการพลัดถิ่น แบบหลังสมัยใหม่หรือ “กระบวนทัศน์คนพลัดถิ่นสมัยใหม่” (Modern diaspora paradigm) (Kant, 1784, อ้างถึงใน มนต์ชัย ผ่องศิริ และณณมัย ทองอยู่, 2556) เช่น การอพยพจากประเทศด้อยพัฒนาไปสู่ประเทศพัฒนาเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น การอพยพมาในฐานะแรงงานข้ามชาติ ลี้ภัย ตลอดจนการตกเป็นเหยื่อของกลุ่มขบวนการค้ามนุษย์ข้ามชาติ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับบริบทโลกาภิวัตน์ โดยมีความเกี่ยวข้องกับคำต่อไปนี้

3.1.1 คนไร้รัฐ (Stateless persons)

คนไร้รัฐ (Stateless persons) หมายถึง คนที่ไม่ถูกบันทึกรายการบุคคลในทะเบียนราษฎรของรัฐใดเลยบนโลก (สถานการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหา คนไร้รัฐ..., 2560)

3.1.2 คนไร้สัญชาติ (Nationality less persons)

คนไร้สัญชาติ (Nationality less persons) หมายถึง คนที่ไม่ได้รับการบันทึกในสถานะของคนที่มีสัญชาติของรัฐใดบนโลก กล่าวคือ ไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนชาติของรัฐใดเลยตามผลแห่งกฎหมายของรัฐนั้น ๆ (สถานการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหา คนไร้รัฐ..., 2560)

3.1.3 คนต่างด้าว (Aliens)

คนต่างด้าว (Aliens) หมายถึง บุคคลธรรมดาซึ่งไม่มีสัญชาติไทย ตามกฎหมายว่าด้วยเรื่องไร้สัญชาติ มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522

3.1.4 แรงงานข้ามชาติ หรือ แรงงานต่างด้าว (Migrant Workers)

แรงงานข้ามชาติ หรือ แรงงานต่างด้าว (Migrant Workers) หมายถึง บุคคลซึ่งถูกว่าจ้างให้ทำงาน กำลังถูกว่าจ้าง หรือเคยถูกว่าจ้างทำงานโดยได้รับค่าตอบแทนในรัฐที่ตนไม่ได้เป็นคนของชาตินั้นตามมาตรา 2 และอนุสัญญาฉบับที่ 97 ว่าด้วยการอพยพเพื่อการทำงาน ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2492 มาตรา 11 กล่าวว่า แรงงานข้ามชาติ คือ แรงงานที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศหนึ่งสู่อีกประเทศหนึ่งซึ่งเกิดจากระบบเศรษฐกิจ “ทุนนิยมโลกาภิวัตน์” ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย

4. วิจัยดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาตัวบทวรรณกรรมขององค์ บรรจุน เรื่องบังไพร แห่งชัยจำปา และเรื่องอื่น ๆ โดยบทความวิจัยนี้ ศึกษาเรื่องสั้นจำนวน 13 เรื่อง ได้แก่ โสร่งสีน้ำหมาก หมาของเธอกับหมาของเขา ลูกทวยหาโปรเจ็กต์ สับสวิตช์ ยายหมอกจ้าม ถนนเส้นนั้นสู่อาเซียน แยกในบ้านไอ้แดง ไก่แจ้ จำปี หลวงพี่ สับหระอ์ เสียสรอสาจากชายแดน บังไพรแห่งชัยจำปา ฝึเลี้ยง พระ นารายณ์ ราคาของหงส์เหิยด มีขั้นตอนวิจัย ดังต่อไปนี้

4.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยรวบรวมข้อมูลเรื่องเล่าร่วมสมัยของไทย ประเภทเรื่องสั้น นวนิยายและภาพยนตร์ช่วง พ.ศ. 2554-2564 โดยคัดเลือกผลงานขององค์ บรรจุน เรื่องบังไพรแห่งضبจำปา และเรื่องอื่น ๆ จำนวน 13 เรื่อง เนื่องจากเป็นนักเขียนชาติพันธุ์มอญเพียงคนเดียวในกลุ่มวรรณกรรมร่วมสมัยที่นำเสนอภาพของคนพลัดถิ่นและมุมมองของสังคมที่มีต่อคนพลัดถิ่น

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.3.1 วิเคราะห์และจำแนกประเภทภาพแทนคนพลัดถิ่นซึ่งสื่อผ่านกลวิธีอุปลักษณ์ในเรื่องเล่าร่วมสมัยของไทย

4.3.2 วิเคราะห์ภาพแทนคนพลัดถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับอคติชาติพันธุ์ในสังคมไทย

4.4 นำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการพรรณนา

5. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องสั้น นวนิยาย และภาพยนตร์ไทย ช่วง พ.ศ. 2554-2564 ซึ่งในบทความนี้ ศึกษางานเขียนขององค์ บรรจุน โดยในเรื่องเล่าร่วมสมัย พบว่านักเขียนดังกล่าวเป็นนักเขียนชาติพันธุ์มอญเพียงหนึ่งเดียวในกลุ่มข้อมูลวรรณกรรมทั้งหมด องค์ บรรจุน นำเสนอความเป็นคนพลัดถิ่นในวรรณกรรมเรื่องสั้นบังไพรแห่งضبจำปา และเรื่องอื่น ๆ มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

เสียงแรกจากคนไร้รัฐคือเสียงสะท้อนของนักเขียนเชื้อสายมอญเพียงคนเดียวในกลุ่มวรรณกรรมร่วมสมัยช่วง พ.ศ. 2554-2564 เสียงแรกจึงไม่ใช่เพียงเสียงของเรื่องเล่าคนพลัดถิ่นในสายตาของคนนอก หากแต่เป็นเสียงของคนในหรือคนพลัดถิ่นที่สะท้อนมุมมองความต่างของชาติพันธุ์ ชีงองค์ บรรจุน (2560) เล่าเรื่องชาติพันธุ์ไว้ในรวมเรื่องสั้นชุดบังไพรแห่งซบจำปาและเรื่องอื่น ๆ

รวมเรื่องสั้น “บังไพรแห่งซบจำปาและเรื่องอื่น ๆ” ขององค์ บรรจุน ประกอบด้วยเรื่องสั้นจำนวน 13 เรื่อง ได้แก่ โสร่งสีน้ำหมากหมาของเธอกับหมาของเขา ลูกทวยไพรเจ็กต์ สับสวิตช์ ยายหมอกจ้ามจากถนนเส้นนั้นสู่อาเซียน แหกในบ้านไอ้แดง ไก่แจ้ จำปี หลวงพี่ สับเหร้อเสียงรอสายจากชายแดน บังไพรแห่งซบจำปา ผีเลี้ยงพระ นารายณ์ และราคาของหงส์เหี่ยว องค์ บรรจุนได้กล่าวถึงคนชายขอบหรือแรงงานต่างด้าวที่อพยพหลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายก่อนประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยสะท้อนเรื่องราวความเป็นอื่นของคนไร้รัฐ คนชายขอบ และแรงงานต่างด้าวในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ผ่านมุมมองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างแรงงานต่างด้าวกับเจ้าหน้าที่รัฐ และแรงงานต่างด้าวกับนายจ้างที่ถูกกดขี่ข่มเหงทั้งกายและใจ การใช้ความรุนแรงและการถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น

ในการวิเคราะห์วรรณกรรมขององค์ บรรจุน กับรวมเรื่องสั้นชุดบังไพรแห่งซบจำปาและเรื่องอื่น ๆ พบว่าเรื่องเล่าได้นำเสนออุปลักษณ์เพื่อถ่ายทอดภาพแทนของคนพลัดถิ่น คนไร้รัฐ คนชายขอบ ดังต่อไปนี้

1) ภาพแทนของสถานภาพที่ดีกว่าพลเมืองและการถูก
ข่มเหงจากเจ้าหน้าที่รัฐ

1.1) สถานภาพที่ดีกว่าพลเมือง

สถานะของคนพลัดถิ่นในเรื่องสั้นขององค์
บรรจุน นักเขียนไทยเชื้อสายมอญ ผู้ทำหน้าที่สะท้อนภาพสังคมปัจจุบัน
จากประสบการณ์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยก่อนเข้าสู่ประชาคม
เศรษฐกิจอาเซียน โดยเขายอมรับและแสดงตัวตน ความเป็นชาติพันธุ์ผ่าน
วรรณกรรม ดังข้อความ

“ข้อสังเกตการตื่นอาเชียนของไทยดูได้จากการประดับธง
อาเชียนทั่วประเทศอย่างที่ไม่มีความเหมือน การรีบเร่งผลิตตำรา
แบบเรียน การศึกษาดูงานเพื่อนบ้านอย่างเร่งด่วน พร้อมกับการ
ตื่นกลัวว่าแรงงานอาเชียนจะเข้ามาแย่งงาน แต่เมื่อวิกฤตแรงงาน
กำพูชานับแสนเดินทางกลับบ้านเมื่อกลางปี 2557 บทเรียนเชิง
สำนึกที่มีต่อพวกเขาในแบบใหม่จึงเกิดขึ้นย้อนกลับไปยังจุดเริ่มต้น
วาระที่สังคมไทยเพิ่งรู้จักแรงงานต่างด้าวอย่างจริงจังเมื่อราวปี
2530 ฉาบทาด้วยอคติที่สั่งสมจากภาพผู้ร้ายเผาเมืองในแบบเรียน
ประวัติศาสตร์ อาชญากรข้ามชาติ ฆ่าโหดนายจ้างพาดหัว
หนังสือพิมพ์ไม่เว้นวัน กระพือข่าวผู้แพร่เชื้อโรคร้ายซึ่งหมดไปจาก
เมืองไทยโดยบุคลากรสาธารณสุข และผู้เข้ามาแย่งงาน “แสนยาก
สกปรก สุดเลวร้าย และค่าแรงสุดถูก” แม้กระทั่งถึงวันนี้ความสัมพันธ์
ระหว่างคนไทยและแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านก็ยังคง

ดำเนินไปแบบทั้งรักทั้งชิง...เรารู้จักและพร้อมที่จะเป็นหนึ่งเดียวกับ
อาเซียนจริงหรือ” (ย่อหน้าที่ 2)

ข้อความข้างต้น เป็นส่วนหนึ่งของคำนำจาก
รวมเรื่องสั้น “บั้งไฟแห่งชัยจำปาและเรื่องอื่น ๆ” ขององค์ บรรจุน นักเขียน
ไทยเชื้อสายมอญ ผู้นำเสนอภาพสังคมปัจจุบัน จากประสบการณ์และ
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

จากวรรณกรรมขององค์ บรรจุน พบว่าแนวคิด
ที่ปรากฏในวรรณกรรมดังกล่าว มีการปะทะระหว่างปณิธานอาเซียนกับ
แนวคิดสังคมไทยที่ปรากฏในวรรณกรรม กล่าวคือขณะที่อาเซียนเปิดเสรีด้าน
แรงงานจนทำให้เกิดการไหลบ่าของแรงงานข้ามชาติ แรงงานเหล่านี้เมื่อ
อาศัยอยู่ในดินแดนนอกมาตุภูมิทำให้เกิดอคติชาติพันธุ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับลัทธิ
ชาตินิยม ดังแนวคิดของ Montserrat Guibernau (Guibernau, 2013
อ้างถึงใน พรเทพ แพรขาว, นฤพันธ์ ดัวงวิเศษ, สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ,
สุระ อินตามูล และสุไลพร ชลวิไล, 2556) กล่าวว่า ถูกกำกับด้วยอุดมการณ์
เสรีนิยมที่มีลักษณะขัดแย้งกัน ด้านหนึ่งต้องรักษาความเป็นพลเมืองของชาติ
แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องพยายามธำรงเสรีภาพของปัจเจกบุคคลทุกคน
ความย้อนแย้งทำให้เกิดทางเลือกของการเป็นเจ้าของ (Belonging by choice)
ซึ่งแสดงออกในกฎเกณฑ์และกฎหมายของรัฐที่ยอมให้สิทธิเสรีภาพบางเรื่อง
แก่คนบางประเภท คนที่ไม่ใช่พลเมืองเช่นแรงงานข้ามชาติและผู้อพยพ แม้จะ
มีสิทธิที่จะทำงานหรืออยู่อาศัยแต่ก็ไม่ได้สิทธิเหมือนคนที่ถูกนิยามว่าเป็น
เจ้าของประเทศ ลัทธิชาตินิยมจึงเป็นระบบของความเป็นเจ้าของวรรณกรรม

ขององค์ บรรจุน พบว่าเรื่องเล่าได้นำเสนอภาพของ “ตัวตน” ไปสู่ความเข้าใจ “ความเป็นอื่น” ที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ (Identity) ดังตัวอย่าง การได้รับโอกาสทางการศึกษาแต่ยังพบอุปสรรคมากมาย เช่น

ในเรื่องสั้น “สร้างสื่อน้ำหมาก” องค์ บรรจุน (2560) ผู้เขียนใช้สรรพนาม “ผม” แทนตัวละครเอก “ทอโมน” โดยผ้าสร้างเป็นตัวแทนอัตลักษณ์ความเป็นมอญ ตัวละคร “ผม” เป็นผู้เล่าประสบการณ์ในการขาดโอกาสทางการศึกษาของเด็กชาวมอญแม้ว่าจะเข้าถึงระบบการศึกษาแต่เรียนจบมาก็ไม่ได้รับโอกาสเหมือนเด็กไทย ดังข้อความ “ผมเป็นคนแรกและเป็นความหวังที่จะได้กลับมาพัฒนาบ้านเกิด ท่ามกลางการสนับสนุนของครูทั้งโรงเรียน คนในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน แต่ผู้เป็นพ่อไม่ยอมให้ผมไปจากหมู่บ้านเพราะคิดว่าถึงอย่างไร ผมก็เป็นเด็กชาวมอญไม่มีทางที่จะได้รับโอกาสเท่าเทียมกับเด็กไทยได้” (น. 4)

มิติของการลดทอนความเป็นมนุษย์ ผู้เขียนใช้กลวิธีอุปมาอุปไมย (Metaphor) โดยให้ความหมายเชิงสัญลักษณ์ (Sign) ดังตัวอย่าง เรื่องสั้น “หมาของเธอกับหมาของเขา” จากรวมเรื่องสั้นชุดบังไพรแห่งซบจำปาและเรื่องอื่น ๆ ขององค์ บรรจุน (2560)

ผู้เขียนใช้ผู้เล่าเรื่องเสมือนมีตัวตนแบบผู้รู้ที่เป็นเพียง “เสียง” วิจารณ์หรือตัดสินตัวละครคนชายขอบชาวพม่า โดยใช้ฉากริมปากแม่น้ำท่าจีนติดกับอ่าวไทย ซึ่งมีแรงงานต่างด้าวชาวพม่าเข้ามาทำงานเป็นลูกเรือประมง แต่ยี่สุ่นได้มาเป็นสาวใช้ มีหน้าที่ทำงานบ้านทั่วไปและดูแลหมาตัวโปรดของลูกสาวคุณนาย ยี่สุ่นเป็นตัวละครที่ขอบพอกหน้า

ทาปากและมีดวงตาสอดส่ายความเป็นไปของชีวิตผู้คนในละแวกนั้น จนได้มาพบกับซอวินในวันหนึ่ง ผู้ซึ่งเห็นหมาพันธุ์ทางนอนหลับนอนอยู่ใต้ถุนศาลาวัดเลยเมตตาให้อาหาร มันจึงติดตามจนใครต่อใครยกให้เป็นหมาของเขา

วงความหมายต้นทาง

วงความหมายปลายทาง

หมา ชื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

สัตว์เลี้ยงชะตากรรมของแรงงานผู้พลัดถิ่น

หมา ความหมาย น. ชื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมหลายชนิดหลายสกุล ในวงศ์ Canidae มีรูปร่างและสีขนแตกต่างกัน ลำตัวมีขนปกคลุม หัวอาจยาวและแหลม หรือกลมและสั้น มีเขี้ยว 2 คู่ ตีนหน้ามี 5 นิ้ว ตีนหลังมี 4 นิ้ว ซ่อนเล็บไม่ได้ อวัยวะเพศของตัวผู้มีกระดุกอยู่ภายใน 1 ซีน หางค่อนข้างยาว ที่ยังคงเป็นสัตว์ป่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

ผู้เขียนใช้อุปลักษณ์ “หมา” เป็นความหมายเหยียดหยาม เย้ยหยันชะตากรรมของแรงงานผู้พลัดถิ่นในประเทศไทยด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจและลดทอนความเป็นพลเมือง ดังข้อความ

“ลูกของกะจาทั้ง 6 ตัวโตกันหมด ช่วยเหลือตนเองได้ แยกย้ายกันไปเป็นหมาวัดเต็มตัว หมตภาระหน้าที่รับผิดชอบของกะจา มันจึงมานอนเฝ้าหน้าห้องซอวินทุกวัน แม้ว่าเขาจะออกเรือไปโดยมียี่สุนหมั่นเอาข้าวมาให้กินพร้อมทั้งพูดคุยกุญรักไปถึงเจ้าของก่อนออกเดินเล่นไปด้วยกัน ทุกเช้าที่ยี่สุนพาเจ้าพิชเดินออกกำลังกายต้องมีกะจาเดินตามต้อย ๆ หรือวิ่งกวัดพืดไล่กัดหยอกล้อกันไปตลอดทาง คนแถวนี้อดเอ็นดูในมิตรภาพของพวกมันทั้งคู่ไม่ได้

คู่ที่แตกต่างกันทั้งสีสัน ขนาด และชาติตระกูล กะजाไม่ได้เดือดร้อน เรื่องอาหารการกิน แม้ไม่มีใครเอามาให้ มันก็เดินไปกินเองที่วัด เด็กวัดเทอาหารเหลือไว้ให้ตรงที่ประจำทุกวัน นอกนั้นมันก็จะกิน เฉพาะอาหารที่มีคนยื่นให้เท่านั้น” (น. 25)

เจ้าพิชเป็น “หมาพันธุ์ดี” ที่มีเจ้านายและ ผู้ดูแลอย่างดี หมาพันธุ์ดีในงานเขียนถูกเปรียบเทียบกับคนว่ามีความเป็นอยู่ที่ ดี ชาติพันธุ์ดีสูงส่งกว่าแรงงานพลัดถิ่น แตกต่างกับกะจา หมาจร ดั่งข้อความ

“เป็นหมาฝรั่งพันธุ์ลาบราดอร์รีทรีฟเวอร์ กำลังแตกหนุ่มตัวโต สีขาวนวล ขนสั้นดกหนาเป็นมันไปทั้งตัว จมูก ปาก และขอบตาสี น้ำตาล มันเป็นหมาอารมณ์ดี ขี้เล่น ผ่านโรงเรียนฝึกสุนัขมาแล้ว ไม่ปากเปราะประเภทรอเฝ้าคนผ่านไปมาหรือคันกัดทำลายข้าว ของ เจ้าพิชจึงไม่เคยสร้างเรื่องจุกจิกกวนใจใคร ยี่สิบแค่ดูแลให้อาหารเป็นเวลา ทำความสะอาดที่นอน จูงเดินเล่นออกกำลังกาย เข้าเย็น พบสัตวแพทย์ตรวจสุขภาพประจำปี รวมทั้งเข้าร้านอาบน้ำ ทำสปาสองเดือนครั้ง (น. 22)

ส่วนกะJaเป็น “หมาพันธุ์ทาง” ที่ไม่มีใครสนใจ เช่นเดียวกับการมีชีวิตอยู่ของแรงงานพลัดถิ่นอย่างซอวินและเพื่อน ๆ ทั้งที่ เห็นอยู่หายไปและมาใหม่ ดั่งข้อความ “ฉันเอาข้าวเอาน้ำ ไปให้ที่ท่าเรือก็ไม่ ยอมแตะ เจ้าพิชเข้าไปเลียหน้าเลียตา แกล้งหมอบเห่าแล้ววิ่งตะกุกไปรอบ ๆ

ชวนเล่นด้วย ขนาดเอาปากจับขาคาบหูอุดทาง กะจาก็เฉย เห็นแล้วยังคิดถึง
ชอวิน” (น. 31-32)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนยังสร้างพลวัตกรรม
ของตัวละครเปรียบเทียบถึงความรัก ความห่วงใยในคนต่างเพศที่มาจากชาติ
พันธุ์เดียวกัน เช่นเดียวกับ “หมา” แม้จะต่างสายพันธุ์ แต่ก็รู้จักเรียนรู้เป็นคู่หู
กันได้

เรื่องสั้น “หมาของเธอกับหมาของเขา”
สะท้อนถึงที่มาและที่ไปของ “ชีวิต” ทั้งคนและสัตว์ให้เห็นถึงความแปลกแยก
แตกต่างทางชาติพันธุ์ แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ ส่วนใครจะอยู่รอดหรือไม่
นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่งดังข้อความ “เพื่อนหน้าตาดีอย่างยี่สุนใหม่” เพื่อนชอวิน
ถามแทรกไม่อยากจะเล่า...นอกจากหาจุดขายไม่เจอแล้ว มันยังอาภัพ ตัวเตี้ย
ป้อม หน้าสั้นจมูกแบนเป็นชมพู่ ผมฟูบานเท่างอบแต่งตัวละเป็นที่หนึ่ง แต่ก็
ไม่เคยเห็นมีผู้ชายหน้าไหนจิบ” พุดจบ ยี่สุนคนเล่าเปิดปากหัวเราะกว้าง
ตาหยีจมูกบานกว่าเก่า ขณะที่ชอวินกับเพื่อนเพียงส่งเสียงครางในลำคอจนดู
เหมือนหัวเราะ” (น. 20)

นอกจากนี้ ยังพบว่า มีการใช้คำว่า “ขยะ”
แทนคนพลัดถิ่นในเรื่อง “สับสวิตช์” จากรวมเรื่องสั้นชุดบังไพรแห่งชัยจำปา
และเรื่องอื่น ๆ ขององค์ บรรจุน (2560) ดังข้อความ “ฉันไม่รู้่ว่าพวกเขา
กำลังพูดถึงฉันในทางไม่ดีหรือเปล่า ไม่รู้ว่าคุณใจดำเกินไปไหมที่จะมองว่าพวก
เขาก็เป็นขยะ เพราะพวกเขาช่างต่างไปจากฉันและกลุ่มคนรอบข้างลิบลับ”
(น. 55)

วงความหมายต้นทาง

ขยะ สิ่งของหรือเศษวัสดุเหลือใช้

วงความหมายปลายทาง

แรงงานผู้พลัดถิ่นที่ไม่มีใครต้องการ
หรือสิ่งที่ไม่ต้องการและต้องมีการ
กำจัดทิ้ง/ภัยต่อชาติ/ส่วนเกิน

แม้แต่สวิตช์ไฟยังรู้สึกว่ามันอยู่ร่วมกับขยะกองโต เขารังเกียจ
ขยะนั้นแต่เขาเคลื่อนที่ไม่ได้จึงจำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน ขยะในงานเขียนของ
องค์ บรรจุน จึงหมายถึงแรงงานพลัดถิ่นชาวมอญที่ถูกทอดทิ้งคัดค้านความ
เป็นมนุษย์นั่นเอง

1.2) การถูกข่มเหงจากเจ้าหน้าที่รัฐ

การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่เป็นกรณีหนึ่งที่คน
พลัดถิ่นได้รับความเหลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมกับพลเมืองไทยการปฏิบัติของ
เจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติต่อตัวละครชาวมอญ หรือกระทั่งการใช้ภาษาจนทำให้
ตัวละครรู้สึกอับอาย ดังข้อความ

“ผมไม่ชอบชื่อของผมทั้งไทยและมอญ ทอโมน เป็นภาษา
มอญ แปลตรงตัวว่า ทองมอญ นับว่ายังโชคดีที่พ่อไม่ใช้ชื่อนี้
หลังจากเจ้าหน้าที่อำเภอปฏิเสธชื่อทอโมน ทั้งที่ทองมนนั้นแทบจะ
ไม่มีความหมายเป็นขึ้นเป็นอันอะไรเลย แต่เจ้าหน้าที่ก็ยอมให้ใช้ได้
มันเป็นเพราะความดีของพ่อ พ่อบอกว่า ทอง ในภาษาไทยนั้น
มาจาก ทอ ในภาษามอญอยู่แล้ว พ่อจึงยอมใช้ ส่วนคำว่า มนใน
ภาษาไทยมีความหมายก็จริง แม้จะรวมกันแล้วไม่ได้สาระอะไรแต่
เสียงคล้ายคำเดิมที่พ่อต้องการ “เจ้าหน้าที่เขาอยากให้เป็นแบบนี้

ก็ตามใจ ช่างหัวมัน” คนเกือบทั้งหมู่บ้านเรียกผมทอโมนั้น”
(น. 5)

องค์ บรรจุน ยังได้นำเสนอความเป็นชาติพันธุ์ และคนพลัดถิ่นในกระแสสำนึกของคนพลัดถิ่น ผ่านเรื่องราวใน “บั้งไฟพญานาคและเรื่องอื่น ๆ” เรื่องสั้นดังกล่าวนำเสนอวิถีชีวิตของคนชายขอบ และแรงงานต่างด้าวที่อพยพหลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย ก่อนประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยสะท้อนเรื่องราวความเป็นอื่นของคนไร้รัฐ คนชายขอบและแรงงานต่างด้าวในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ผ่านมุมมองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างแรงงานต่างด้าวกับเจ้าหน้าที่รัฐ และแรงงานต่างด้าวกับนายจ้างที่ถูกกดขี่ ข่มเหงทั้งกายและใจ การใช้ความรุนแรงและการถูกเอารัดเอาเปรียบสถานะของแรงงานพลัดถิ่น ดังข้อความ “ข้อสังเกตการตื่นอาเซียนของไทยดูได้จากการประดับธงอาเซียนทั่วประเทศอย่างที่ไม่ใช่ชาติใดเหมือน การรีบเร่งผลิตตำราแบบเรียน การศึกษาดูงานเพื่อนบ้านอย่างเร่งด่วน พร้อมกับการตื่นกลัวว่าแรงงานอาเซียนจะเข้ามาแย่งงาน” (ย่อหน้าที่ 2) จากข้อความข้างต้นนั้นพบว่าในสายตาของคนไทยแล้วแรงงานต่างด้าวคือคนที่เข้ามาแย่งงานคนไทย และเป็นภัยต่อชาติ

นอกจากนี้ยังพบว่า ในเรื่อง “หมาของเธอกับหมาของเขา” ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของคนต่างด้าวในประเทศไทย ยังมีลักษณะการทำงานที่ขัดกับกฎหมายไทยอีกหลายเรื่อง โดยเฉพาะข้อกำหนดที่ระบุว่า แรงงานต่างด้าวจาก 3 ประเทศ คือ เมียนมา กัมพูชา

ลาว ทำงานในไทยได้เพียง 2 อาชีพเท่านั้น คือกรรมกรและคนรับใช้ในบ้าน จึงเท่ากับว่า หลายอาชีพที่คนงานต่างด้าวทำอยู่ในไทยผิดกฎหมาย ยี่สุนร่อ ซอวินทุกวัน จุดจบของซอวินคือหายตัวไป ขณะที่หมาพันทางอย่างกะจารอ เจ้าของอย่างใจจดจ่อทุก ๆ วัน ต่อมาชายวัยหนุ่มก็ถูกนำมาแทนที่ซอวิน ดังข้อความ

“ยี่สุนสังเกตเห็นลูกเรือดั่งเกของเจ้าแก่รายนี้หายหน้าหายตาไปหลายคน ออดสงสัยไม่ได้ว่าหายไปไหน จะเป็นตำรวจมากวาดล้างก็ไม่น่าใช่ เพราะลูกน้องเจ้าแก่คุยเชื่องอยู่บ่อยครั้งว่าจ่ายรายเดือนให้ผู้กำกับ ไม่ใช่่น้อย บางช่วงมีคนงานใหม่ ๆ มาแทน สลับสับเปลี่ยนกันไปเสมอ จะมีก็เพียงซอวินกับเพื่อนที่อยู่นานกว่าใคร ไม่เหมือนบ้านพักคนงาน โรงงานปลากระป๋อง เพื่อนเล่าว่ามีตำรวจมาค้นจับตัวคนงานพม่าไปบ่อย ๆ ระยะหลังยี่สุนแทบไม่เห็นซอวินและเพื่อนร่วมห้องพูดคุ้ยยิ้มหัวให้กัน แต่กลับเห็นรอยแผลตามเนื้อตัวของพวกเขา” (น. 25-26)

ในเรื่อง “ลูกทวายโปรเจกต์” จากรวมเรื่องสั้น ชุดบังไพรแห่งซบจำปาและเรื่องอื่น ๆ ขององค์ บรรจุน (2560) ชี้ให้เห็นว่า ในแผ่นดินไทยคนพลัดถิ่นไม่มีสิทธิในการครอบครองสิ่งใดด้วยการเช่าบ้านไล่ที่ดิน เพื่อสร้างโปรเจกต์ทวาย ดังข้อความ “ผู้ช่วยกลางคนคนหนึ่งพูดขึ้น” พวกเราก็คงไม่พินคินนี้พຼ່ງนี้หຼຽກ” อีกคนว่า “ครั้งนี้เขาคงไม่ปล่อยไว้แล้ว เขาว่าที่นี้ประเทศไทย คนต่างด้าวไม่มีสิทธิ” (น. 40)

จะเห็นได้ว่า การถ่ายทอดกระแสสำนึกของกลุ่มชาติพันธุ์มอญที่มีสถานภาพเป็นนักเขียน แม้จะมีสิทธิ์ผลิตงานเขียน

แต่วรรณกรรมดังกล่าวเต็มไปด้วยความร้าวลึก ความรู้สึกหดหู่ และไม่ได้รับความเป็นธรรม

2) อคติทางชาติพันธุ์

อคติทางชาติพันธุ์ หมายถึง การเลือกปฏิบัติ การแบ่งแยก การเหยียดหยาม กีดกัน เพราะเหตุที่ผู้อื่นต่างจากเรา เกิดจากการสร้างความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “คนอื่น” คิดว่าชาติพันธุ์ของเราเหนือกว่าชาติพันธุ์อื่น โดยมองไปที่จุดด้อยของคนชาติพันธุ์นั้น ๆ พฤติกรรมที่สะท้อนถึงอคติทางชาติพันธุ์ เช่น การพูดในแง่ลบพูดดูหมิ่นเหยียดหยามกลุ่มคนที่ไม่ชอบ การเลียดไม่คบหาผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่ตนเองถูกเหยียดหยาม การเลือกปฏิบัติกีดกันสมาชิกของกลุ่มที่ถูกใส่ร้าย เช่น ไม่ให้ได้งานทำ ไม่ให้มีที่พักอาศัยหรือสิทธิบางอย่างในสังคม การทำร้ายร่างกายการฆาตกรรม อาจเข้าร่วมในการก่อความรุนแรง เข้าไปมีส่วนในการกลุ่มรุมทำร้าย ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อข่มขู่ผู้ที่เขารู้สึกเกลียดชัง การกวาดล้างหรือการสังหารหมู่ การวิสามัญฆาตกรรม การหายตัวไป (Allport, 1979)

หากพิจารณาภูมิหลังด้านประวัติศาสตร์ ความคิด ค่านิยม อคติทางชาติพันธุ์อคติทางชาติพันธุ์มีผลมาจากค่านิยม ความเชื่อที่ฝังรากลึกมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ชนชาติ เรื่องเล่าของคนพลัดถิ่นขององค์ บรรจุน ยังแฝงไปด้วยอคติทางชาติพันธุ์และการถูกเหยียดหยามทางชาติพันธุ์ของคนพลัดถิ่น คนมอญถูกถากถางเหยียดหยันผ่านข้อความ

“บ่อยครั้งที่ผมต้องเป็นตัวตลกในกลุ่มเพื่อน ไม่ว่าผมจะพยายามทำตัวให้เหมือนคนอื่น ๆ มากแค่ไหน สำเนียงและผิวพรรณของผมมันก็ฟ้องอยู่ทนโท่ ทั้งที่ไม่เคยบอกเล่าเรื่องเกี่ยวกับตัวผมให้ใครรู้ แต่ในเวลาไม่นาน เพื่อนเล็กเรียกผมว่ามน แต่หันมาเรียก “ไอ้มอญ” “ไอ้บ้านนอก” และ “ไอ้เด็กวัด” แม้จะมีเจตนาแค่ล้อเลียนประสาเพื่อนฝูง แต่นั่นล้วนเป็นสิ่งที่ผมปฏิเสธมาตลอดในความพยายามทำตัวเองให้เหมือนคนอื่น ยิ่งกลับทำให้ผมแตกต่างจากคนอื่น...” (น. 12)

จากข้อความพบว่าแนวความคิดเชิงอุดมการณ์เรื่องประวัติศาสตร์และชาตินิยม ที่ใช้เป็นข้ออ้างบีบบังคับ เอาคืนหรือกดทับแรงงานต่างด้าวด้วยการ “ต้องมาเป็นข้ารับใช้” ที่มีลักษณะแนวความคิดแบบคลั่งชาติ (Chauvinism) ยังคงฝังรากลึกแน่นในวรรณกรรม เช่น “อิพวกต่างด้าวพวกนี้มันไม่รู้จักจำสอนเท่าไรไม่เคยซึมหนักกะลาหัว สมน้ำหน้าอิพวกเผ่าบ้านเผาเมือง ตอนนีคนในเมืองของมันเป็นถึงฆ่ากันเอง...” (น. 92) และ “อิพวกเผ่าบ้านเผาเมือง” และการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม” (น. 94)

นอกจากนี้ในเรื่องสั้นเสียงรอสายจากชายแดนยังพบว่า พฤติกรรมที่คนไทยปฏิบัติต่อคนพลัดถิ่นยังมีอคติอย่างต่อเนื่องดังข้อความ

“คนไทยจำนวนไม่น้อยหวาดระแวง รังเกียจ แรงงานต่างด้าวที่มาจากพม่าอย่างผม บางคนว่าใส่หน้าว่าพม่าเผากรุงศรีอยุธยาของเขาไว้ ทั้งที่ผมบอกแล้วว่าผมเป็นมอญและไม่เคยรู้เรื่องมาก่อนเมื่อผมสงสัยและออกปากถาม บางคนขึ้นเสียง ตรงเข้ามาผลักไล่

“มึงไปอยุธยาโน้น ไปแหกตาตุเสียมั่ง พวกมึงเผาบ้านเผาเมืองกูไว้
ยังไ้...” บ้างก็ว่าพวกผมมาแย่งงานพวกเขา บ้างก็ว่าผมเอาใครร้าย
ที่สูญไปแล้วจากเมืองไทยมาแพร่เชื้อ แม้พวกเขาจะรังเกียจพวกเรา
มากมาย แต่ขณะเดียวกันพวกเขาก็ตักตวงฉวยโอกาสเอา
กับพวกผม” (น. 138)

จะเห็นได้ว่าชุดความคิด อีพวกต่างดาว อีพวกเผาบ้าน
เผาเมืองเหล่านี้ ยังคงยึดโยงอุดมการณ์ของประวัติศาสตร์ การเมืองจนกลายเป็น
การเกิดอคติด้านชาติพันธุ์ และยังฝังแน่นในสังคมไทยซึ่งองค์ บรรจุน
นักเขียนเชื้อสายมอญถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดผ่านรวมเรื่องสั้นชุดบังไพร
แห่งضبจำปาและเรื่องอื่น ๆ และในข้อความ “โสนะน่า... พวกมึงเผากรุงศรี
อยุธยาของกู มึงเลยต้องมาเป็นข้ารับใช้พวกกู” หรือ “บางทีอาจเป็นคนรุ่น
พ่อแม่ปู่ย่าตายายที่พากันสั่งสอนไว้ว่าเมื่ออดีต เคยแย่งชนม แยกกันจับผู้หญิง
หรือแย่งช้างเผือก ถึงกับวิวาทกัน พาลจดจำ สั่งสอนลูกหลานให้เกลียดชังกัน
ไม่ว่าจะผ่านมาก็ร้อยปี” (น. 58-59) และ “คนพวกนี้ไม่มีอะไรเหมือนฉันสัก
อย่าง พวกเขาไม่มีประโยชน์อะไรกับฉัน คงไม่ผิดนักหรอกหากว่าฉันจะมอง
ว่าพวกเขาเหล่านั้นเป็นขยะเคลื่อนที่ได้” (น. 64) จากสองข้อความข้างต้น
เป็นการตอกย้ำถึงอคติที่คนต่างดาวถูกมองผ่านมิติ ประวัติศาสตร์และชาติ
พันธุ์ที่ส่งผ่านความเกลียดชังจากรุ่นสู่รุ่น จนทำให้พวกเขากลายเป็นวัตถุ
สิ่งของ สินค้า เหยื่อหรือคนอื่น จากการแบ่ง “เขา” แบ่ง “เรา” ไม่ต่างจาก
มุมมองของ “ฉัน” หรือ “สวิตซ์ไฟ” พฤติกรรมของลูกชายนายจ้างที่ชอบดื่ม
เป็นประจำและมักฉวยข้อมือ กอดรัดแร้งงานต่างดาวเพศหญิง บางครั้งก็ใช้

อำนาจข่มขู่หรือใช้กำลังกดขี่ทำร้ายและข่มขืน จากความเชื่อผ่านข้อความว่า “โสณะน่า... พวกมึงเผากรุงศรีอยุธยาของกู มึงเลยต้องมาเป็นข้ารับใช้พวกกู” (น. 58) ซึ่งเป็นความคิดเชิงอุดมการณ์เรื่องประวัติศาสตร์และชาตินิยม ที่ใช้เป็นข้ออ้างบีบบังคับ เอาคืนหรือกดทับแรงงานต่างด้าวด้วยการ “ต้องมาเป็นข้ารับใช้” ที่มีลักษณะแนวคิดแบบคลั่งชาติ (Chauvinism)

ในเรื่องสั้นขององค์ บรรจุน ยังกล่าวถึงการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนหรือพวกพ้องจะได้รับจากแรงงานต่างด้าว เรื่องสั้น “สับสวิตช์” ขององค์ บรรจุน มีความโดดเด่นในการใช้ “สวิตช์ไฟ” เป็นตัวละครผู้เล่าเรื่องที่แตกต่างจากเรื่องอื่น ๆ ในเล่ม แม้จะสะท้อนแนวคิดความรู้สึกด้วยสายตาแบ่งเขา แบ่งเราจากความเป็นอื่นด้วยอคติแบบเดิมอยู่ แต่เป็นการตอกย้ำความสัมพันธ์เชิงอำนาจก่อนเข้าสู่บริบทสังคมอาเซียน กล่าวคือ แม้ว่าอาเซียนจะเปิดช่องข้อกฎหมายเสรีแรงงานข้ามชาติ แต่แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ยังไม่ได้ได้รับความคุ้มครองตามที่กฎหมายกำหนด ส่งผลให้สภาพภาพของคนเหล่านี้ประสบชะตากรรมที่ทุกข์ทรมาน

นอกจากนี้ ฉันทหรือสวิตช์ไฟยังแสดงความรู้สึกต่อคนมองว่าเป็นขยะที่ไร้ประโยชน์ โดยลืมหันมองตนเอง เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นมิติความสัมพันธ์ผ่านภาษากับสถานะของแรงงานและวาทกรรมประวัติศาสตร์ชาตินิยม ไม่เฉพาะลูกขายนายจ้างที่ปฏิบัติต่อแรงงานต่างด้าวเท่านั้น แต่ฉันทหรือสวิตช์ไฟยังมีสายตาที่ “ไม่แน่ใจว่ามันอาจเป็นผลเสียต่อแผ่นดินที่ฉันทอยู่นี้อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้” เป็นอุดมการณ์ชาตินิยมแบบคลั่งชาติ ไม่ต่างจาก “พวกมึงเผากรุงศรีอยุธยาของกู มึงเลยต้องมาเป็นข้ารับใช้

พวกกู” ที่ยังถูกปลูกฝังในสังคมไทยซึ่งสวนทางกับการพัฒนาประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงไป

จึงอาจกล่าวได้ว่ามิติของการเป็นคนพลัดถิ่นของตัวละครในเรื่องสั้นขององค์ บรรจุน ถูกเลือกปฏิบัติจากการแบ่งแยกเชื้อชาติสีผิว ถูกจำกัดสิทธิและโอกาสทางสังคม ถูกละเลยเพิกเฉย ไม่ได้สวัสดิการทางสังคมอย่างที่ควรจะเป็น หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นพลเมืองชั้นสอง (Second class citizen)

6. อภิปรายผลการวิจัย

เสียงแรกจากคนไร้รัฐคือเสียงสะท้อนของนักเขียนเชื้อสายมอญเพียงคนเดียวในกลุ่มวรรณกรรมที่ศึกษา เสียงแรกจึงไม่ใช่เพียงเสียงของเรื่องเล่าคนพลัดถิ่นในสายตาของคนนอก หากแต่เป็นเสียงของคนในที่สะท้อนมุมมองความต่างของชาติพันธุ์อย่างชัดเจน รวมเรื่องสั้นชุดบังไพรแห่งضبจำปาและเรื่องอื่น ๆ พบการใช้อุปลักษณ์สัตว์ เช่น หมา อุปลักษณ์ขยะเพื่อลดทอนสถานภาพและลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งกลวิธีดังกล่าวเป็นกระบวนการสร้างภาพแทนคนพลัดถิ่นที่เกี่ยวข้องกับสังคมอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ องค์ บรรจุน ยังได้นำเสนอความเป็นชาติพันธุ์และคนพลัดถิ่นในกระแสสำนึกของคนพลัดถิ่น ผ่านเรื่องราวใน “บังไพรแห่งضبจำปาและเรื่องอื่น ๆ” แนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมดังกล่าวมีการแสดงจุดยืนของวรรณกรรมและมุมมองของนักเขียนชาติพันธุ์มอญอย่างลุ่มลึกและแยบยล วรรณกรรมขององค์ บรรจุน แสดงให้เห็นว่าขณะที่ปัญญาอาเซียนได้เปิดเสรีด้านแรงงานจนทำให้เกิดการไหลบ่าของแรงงาน

ข้ามชาติ เกิดข้อกฎหมายระหว่างชาติต่าง ๆ ที่ให้ความร่วมมือด้านการคุ้มครองแรงงาน แต่กฎหมายกลับสวนทางกับสถานะภาพของแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ เมื่ออาศัยอยู่ในดินแดนนอกมาตุภูมิทำให้เกิดอคติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับลัทธิชาตินิยมด้วย ในเรื่องเล่าได้นำเสนอภาพของ “ตัวตน” ไปสู่ความเข้าใจ “ความเป็นอื่น” ที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ (Identity) ดังตัวอย่าง การได้รับโอกาสทางการศึกษาแต่ยังพบอุปสรรคต่าง ๆ เช่น ในเรื่องสั้น “โสรงสีน้ำหมาก” (องค์ บรรจุน, 2560)

อนึ่ง การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติต่อตัวละครชาวมอญ หรือกระทั่งการใช้ภาษาจนทำให้ตัวละครรู้สึกอับอาย อนึ่งเรื่องเล่าของคนพลัดถิ่นขององค์ บรรจุน ยังแฝงไปด้วยอคติทางชาติพันธุ์และการถูกเหยียดหยามทางชาติพันธุ์ของคนพลัดถิ่น คนมอญถูกกล่าวถึงเหยียดหยัน เช่น “โอมมอญ” “โอบ้านนอก” และ “โอบ่แก้ววัด” พบว่าแนวความคิดเชิงอุดมการณ์เรื่องประวัติศาสตร์และชาตินิยม ที่ใช้เป็นข้ออ้างบีบบังคับ เอาคืนหรือกดทับแรงงานต่างด้าวด้วยการต้องมาเป็น “ซี้ซั้วรับใช้” ที่มีลักษณะแนวคิดแบบคลั่งชาติ (Chauvinism) ยังคงฝังรากลึกแน่นในวรรณกรรมร่วมสมัย เช่น “อีพวกต่างด้าวพวกนี้มันไม่รู้จักจำสอนเท่าไรไม่เคยชิมหนังกะลาหัวสมน้ำหน้าอีพวกเผ่าบ้านเผาเมือง ตอนนั้นคนในเมืองของมันถึงฆ่ากันเอง...” “อีพวกเผ่าบ้านเผาเมือง” และการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม...” สอดคล้องกับแนวคิดการเหยียดเชื้อชาติ รวมถึงการรังเกียจทางเชื้อชาติ (Racial discrimination) ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติที่ส่งผลในเชิงลบด้วยเหตุแห่งเชื้อชาติและความไม่เท่าเทียมทางเชื้อชาติ (Racial inequality) ทำให้คนบางกลุ่ม

ขาดโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง (Clair & Denis, 2015 อ้างถึงใน พรเทพ แพรขาว และคณะ, 2556) ซึ่งพบว่าชุดความคิด อีพวกต่างด้าว อีพวกเฝ้าบ้านเฝ้าเมืองเหล่านี้ ยังคงยึดโยงอุดมการณ์ของประวัติศาสตร์ การเมืองจนกลายเป็นอคติด้านชาติพันธุ์ ฝังแน่นในสังคมไทย ซึ่งองค์ บรรจุนักเขียนเชื้อสายมอญได้ถ่ายทอดความรู้สึคนึกคิดผ่านรวมเรื่องสั้นชุดบังไพรแห่งซบจำปาและเรื่องอื่น ๆ ในฐานะเสียงแรกของคนไร้รัฐ

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

7.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลงานวิจัยไปใช้

ผู้วิจัยหรือผู้สอนภาษาสามารถนำวรรณกรรมชุดนี้ ไปใช้ฝึกพัฒนาการอ่านในเยาวชนเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมที่หลากหลาย ตลอดจนสร้างความเข้าใจด้านภาษา และด้านวัฒนธรรมที่ดีต่อกัน

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

ศึกษานักเขียนชาติพันธุ์อื่น ๆ ในกลุ่มอาเซียนร่วมด้วยเพื่อเปรียบเทียบแนวคิด วัฒนธรรม และตัวตน

8. เอกสารอ้างอิง

สถานการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหา คนไร้รัฐไร้สัญชาติในประเทศไทย :

กฤษฎา บุญราช (ปลัดกระทรวงมหาดไทย). (2560). สืบค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2563, จาก https://www.matichon.co.th/article/news_599580

พรเทพ แพรขาว, นฤพันธ์ ดั่งวิเศษ, สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, สุระ อินตามูล และสุไพลพร ชลวิไล. (2556). *เพศหลากหลายเดสรี: พหุวัฒนธรรมทางเพศในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
มนต์ชัย ผ่องศิริ และมณีนัย ทองอยู่. (2556). *คนเข้าเมืองทั่วไปหรือคนพลัดถิ่น?: การต่อรองนิยามตัวตนของไทยพลัดถิ่นในสังคมไทย*. วารสารสังคมกลุ่มน้ำโขง. 9(2), 1-24.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

สัมภาษณ์ : องค์ บรรจุน ประธานชมรมเยาวชนมอญกรุงเทพฯ กับภารกิจสืบสานวัฒนธรรมมอญในไทย. (2549). *สาละวินโพสต์ : นิตยสารเพื่อแบ่งปัน “ความเข้าใจ” สู่เพื่อนบ้าน*. 5(35), 62-75. สืบค้นเมื่อ 22 ธันวาคม 2566, จาก https://salweenpost.blogspot.com/2011/05/blog-post_4600.html

องค์ บรรจุน. (2560). *บั้งไฟพญานาคจำปา และเรื่องอื่น ๆ*. กรุงเทพฯ: แพรวล้านกัมพูชา.

Allport, G. W. (1979). *The Nature of Prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.